

EKOLOGICKÁ VÝZVA

1. Nejprve se musíme seznámit celkově s podstatou ekologické výzvy a vzít ji na vědomí. Snad by se mělo říci určitěji: jde o „meze růstu“ (podle knihy D. Meadows, *The Limits to Growth*, 1972 – pozn. red.), a ještě určitěji: jde o otázku, jakým způsobem se může lidstvu podařit, aby nepodlehlo v závodě mezi rostoucí světovou populací a mizením přírodních zdrojů, nezbytných pro život a přežití. Pesimistické prognózy a optimistické výpočty se sice zatím ještě polemicky utkávají, ale dříve nebo později dospějeme k přesvědčení, že lidstvo musí opustit dosavadní technicko-ekologickou koncepci rozvoje. Důvod: Budeme-li se držet jejích předpokladů, pak dříve nebo později, ale jistě během jednoho sta let už nebude možné udržet stav rovnováhy mezi pěti činiteli: růstem populace, výrobou potravin, dostupnou energií, spotřebou surovin a znečištěním životního prostředí. Teto teze buší na naše vědomí proto s takovou silou, že v současnosti nemáme ani na Západě ani na Východě k dispozici společenskou teorii, která by se neopírala o předpoklad stálého hospodářského růstu (Klaus Scholder, *Grenzen der Zukunft. Aporien von Planung und Prognosen*. Stuttgart 1973,83). Především tedy jde o co nejpřesnější zvládnutí této problematiky spoluprací všech vědních oborů, a také o to, aby vstoupila do vědomí veřejnosti, a to v rozsáhlé míře.

2. Další krok je úvaha, jakých jsme se – patrně – dopustili chyb, že jsme se octli popř. zakrátko octneme v takovéto situaci. Bylo by třeba např. konstatovat, že jsme zapomněli na spojitost mezi *kulturou a askezí*. Člověk není bytost přírodní, nýbrž kulturní. Může se proto realizovat, jen tehdy, když nejde slepě za svými popudy, prostě když netěží z každé příležitosti, kterou mu „nabízí“ příroda. Člověk se může rozvíjet způsobem důstojným člověka a tvořit kulturu jen tenkrát, když z lákavého nadbytku nabízených možností zvolí jen některé, tzn. že jiných *se vzdá*. Kultura je více založena na odřeknutí, na askezi. V průběhu rozvoje novodobého myšlení, zvláště v období průmyslové společnosti, se na tu pravdu prostě zapomnělo. Ve vzrůstajícím stupni jsme si nechali vnucovat zásadu, že to, co je možné po stránce vědecké, technické a hospodářské, dá se uskutečnit bez tázání po humanistickém smyslu takto chápaného pokroku. (...) Pro takový způsob myšlení je askeze zbytečná, neboť člověku zásadně nestojí v cestě žádné hranice. Dalo by se též říci, že se ekologická výzva objevila proto, že člověk věřil, že se může obejít bez otázky po smyslu svého života a lidského rozvoje vůbec.

3. Co však můžeme dělat, co mohou dělat křesťané, aby obstáli vůči ekologické výzvě? Nejprve je na místě výstraha před naivní představou, jako by bylo možné okamžitým úplným zastavením rozvoje zastavit jeho běh, jinak řečeno jako by bylo možné prostě vystoupit z uhánějícího vlaku. Rozhodnutí o tom, zdali se lidstvo přinejmenším zdvojnásobí a že se musí lidem zajistit bezpečný a důstojný život, už od nás nezávisí, to je už rozhodnuto. Jen je ještě třeba dodat, že vlak technicko-ekonomického pokroku nemusí a nemůže jet dále tak jako dosud. Vyvolává to otázku: čeho je zapotřebí se vzdát jak vzhledem k našemu vlastnímu životu, tak v zájmu životních možností jiných národů a budoucích generací? Už se neptáme, *zdali* potřebujeme etiku sebeomezení, ale jak má taková etika vypadat a jak dosáhnout toho cíle v době, která nám k tomu pravděpodobně zbývá. Připojme několik krátkých postřehů.

a) Vezměme především na vědomí skutečnost, že v oblasti ekonomiky narážejí naše očekávání spojená s rozvojem na objektivní hranice. Hranice dosud nepozorované objevuje pozvolna rozvíjející se hospodářství, které se jen s obtížemi dokáže vyrovnávat s rostoucími náklady na suroviny, energii a ochranu životního prostředí.

b) Etika sebeomezení se však nemůže zajímat jen o objektivní meze, ale také o to, jakou cenu je člověk ochoten platit za každé rozšíření prostoru pro svou technicko-ekonomickou aktivitu. Poukázal na to už Pavel VI. v encyklice *Populorum progressio* z roku 1967: „Pomoc rozvojovým zemím, vyžaduje stále více techniků. Po pravdě řečeno, ještě více potřebuje moudré, hluboce myslící lidi, kteří by hledali *nový humanismus*, dovolující dnešnímu člověku, aby našel sám sebe tím, že uzná vysokou hodnotu lásky, přátelství, modlitby a kontempace.“ Toto slovo ještě získá na přesvědčivosti, když uvážíme, že je prostě nemožné mít všechno současně. Čeho se musíme vzdát, abychom měli víc času na modlitbu a kontemplaci, na přátelství a lásku? Jestliže se kvůli zvýšení společenského produktu a osobní životní úrovně podporuje zaměstnání mladých matek mimo domov a znevažuje zaměstnání hospodyně a matky, je to správné? Neprojevuje se takovým postojem „*ekonomické odcizení*“ našeho myšlení?

c) V kladném smyslu půjde o nalezení a uskutečňování ctností sebeomezení. Dalo by se možná mluvit o „*ekologických základních ctnostech*“. Které by to měly být? Především bych chtěl jmenovat úctu. Vyplývá ze skutečnosti, že všechno živé, ale i neorganická příroda, je svěřeno člověku. A stejně jako platí, že má úkol vládnout nad světem, platí také, že to nedělá z vlastní moci, ale ve zvláštním vztahu k Bohu Stvořiteli, který člověku ten svět svěřil. Druhou ctností by měla být *solidárnost*. Pamatuje na to, že svět se svými dobrými věcmi byl dán všem lidem, že je tedy třeba z těchto darů těžit tak, aby z nich mohli dostávat všichni – a to nejen ti, kteří žijí dnes, ale i budoucí generace. Jako třetí bych uvedl klasickou základní ctnost *sebevládu* (*temperantia*), kterou lze popsat jako skromnost a umírněnost. I nezávisle od mezí rozvoje se dnes pro etiku sebeomezení otevírá zvlášť významné pole; uvažme jen, jaký problém dnes představuje alkoholismus mládeže.

d) Postuláty tohoto druhu vyvolávají přirozeně skeptickou otázku: budou lidé ochotni změnit se, odhodlají se – bez vnějšího přinucení způsobeného přímým ohrožením – ustoupit třeba jen v jediném bodě od koncepce společnosti blahobytu? Při odpovědi na tuto otázku je třeba udělat si jasno o tom, že nová etika nemůže vyrůst ze společnosti jako celku, nýbrž z menšin vědomých si vážnosti věci, které budou předchůdci a nositeli těch změn. V některých západních zemích už existují skupiny, které se snaží žít novým způsobem s ohledem na meze rozvoje a vytvářet vědomě nový styl odlišný od stylu, který převládá v jejich okolí. Jistě, tyto skupiny ještě nemají velký význam z ekonomického hlediska, zato jsou velmi důležité jako průkopníci nového vědomí.

A nejsme to vlastně my křesťané v první řadě, a třeba i jediní v případě potřeby, kdo má povinnost začít se zaváděním takového nového stylu života? Nejsme povinni rozvíjet „*vzorovou subkulturu*“, v níž by se žilo v souladu s novou etikou, které bude muset být časem závazná pro všechny? Vídeňský sociální etik Johannes Messner předvídá, že se blíží nová „*světová hodina církve*“, neboť podle jeho názoru „jen

církev je s to připravit lidstvo na neslýchané mravní požadavky, na otevření srdce pro sociální spravedlnost a vzájemnou lásku mezi lidmi“ (Alarmstufe des Fortschritts?: Communio 1972/1,571); právě to však jsou předpoklady pro překonání rýsujících se mezních situací. Odvaha být v menšině, vychovat se k odporu vůči vnějšímu řízení osobních přání a potřeb, jedním slovem vybudovat si osobní subkulturu ve vědomé opozici proti převládajícím tendencím – to jsou předpoklady pro rozvíjení „*etiky mezi*“, bez níž se podle mého názoru nedá mluvit ani dnes ani zítra o společnosti hodné člověka. Ohromný význam přitom má výchova jednak v rodině, jednak v určitých duchovně ohraničených hnutích, např. v církvi jako celku. Snahy v tomto směru však nelze chápat v duchu elitářského oddělování nebo vytváření jakési romantické kontrakultury. Jde spíše o to, abychom anticipovali – jako zástupci lidstva, přední stráž – nový styl myšlení a jednání a předjímali jej příkladem vlastního života. Takového života, jaký bude nakonec třeba vyžadovat od všech členů budoucí společnosti. Ve službě této myšlenky vidím mimořádně vážný úkol pro křesťany.

Lothar Ross (1979)